

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
Egy hónapra 3.20 pengő
Negyedévre 9.30 pengő
Égész évre 37.20 pengő

Egyes szám ára Budapesten vidéken és a pályasí-
varokon hétköznap 12 fillér
Vasárnap 24 fillér

Megjelenik vasárnap és ünnepnap utáni napok
kivételével minden nap.

UJSÁG

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
Aradi-utca 8.

TELEFON:
*120-757, 120-756, 120-755, 120-754.
Budapest 62 postafiók 282

FIÓKKIADÓHIVATAL:
KÜLCSÖNKÖNYVTÁR Telefon: 180-6749
UJSÁG UTAZÁSI IRODAJA
V. kerület, Gróf Tisza István-utca 6. sz. emelet.
Telefon: 181-004 és 180-674.

SZABADELVŰ NAPILAP

FŐSZERKESZTŐ: MAKAY-PETROVICS GYÖRGY dr.

Mi történt szerdán

Az elsőtétítés
időpontja az ország egész területén 20 óra 30 perc.

A 42 tagu
országos bizottságot csütörtök délelőttre egybehívták

Szinyei Merse Jenő
kultuszminiszter Gömör megyébe utazott a kulturális intézmények és iskolák megtekintésére.

Novorosszijszktól
délelőre a német csapatok súlyos harcok után elfoglaltak egy uralkodó dombláncot.

A Tuapszétől
keletre elterülő térségben több szovjet ellentámadást visszavertek.

Sztalingrádban
a német támadás a kenyérgyártól keletre a Volgáig tört előre és elfoglalt egy nagyobb házcsoportot.

Dániában
X. Keresztély király betegsége idejére Frigyes trónörökösre ruházták az uralkodói teendők gyakorlását.

Olaszországban
nagy lelkesedéssel ülték meg a faszizmus uralomrajtásának kétévtes évfordulóját.

Ley dr.
németbirodalmi szervezési vezetőt, a német küldöttség vezetőjét Mussolini és Ciano gróf fogadta.

Suhard
bíboros, Páris érseke Vichyben megbeszélést folytatott Pétain tábornaggal.

Darlan
tengernagy Oranból Mers El Kebirbe utazott.

Alexander
brit tábornokot, az egyiptomi arcvonal főparancsnokát a Stefani-iroda jelentése szerint repülőszerecséttel érte.

Az elalameini
állásokban tovább tartanak a súlyos harcok.

Hongkong
ellen újabb légi támadást intéztek.

Chilében
Rios elnökletével államtanács volt, amelyen elhatározták, hogy rendkívüli ülésre összehívják a kongresszust.

Az Aleuti-szigetekhez
tartozó Kiska-szigetet amerikai repülők támadták.

Port Darwin
ellen japán repülők támadást intéztek.

Mikszáth Kálmán pedagógiája

Irta MIKSZÁTH KÁLMÁN

Sok mindennek kellett találkoznia, míg ez a cikk megíródott.

Legelőször is Makay-Petrovics barátom beállt „konferanszié”-nek, hogy az ő szellemes és kedves modorában bevezesse azokat a cikkeimet, amelyek lapjában írni szándékozom. Azután idézte Herczeg Ferencnek édes jó atyámról az Akadémiaiban tartott, remekbeparagott emlékbeszédéből azt a részt, amely a mi — (szegény korán elhunyt Berci öcsém és az én) — nevelésünkről szól. „Jánoska (gyermekkorban elhunyt szegény öcsém) halála után — mondotta Herczeg — annyira féltette két fiát, hogy szinte kegyelemre kiszolgáltatta nekik atyai tekintélyét. Elképzelhetetlen módon kényeztette őket, és minden pedagógiai elmélet felborítása, ha az ilyen gyermekekből szorgalmas tanuló, fegyelmezett és kötelességtudó ember lesz.”

Ugyanakkor meglátogattam egy régi diplomata barátom, aki könyvtárában megpillantván egy jeles újságírónk két vaskos kötetét: „Apák és Fiúk” címmel — ezt vitte fel magával este szobájába olvasgatni. Másnap beszélgetés közben, ujra megállapítottuk, hogy ez a munka, amely rendkívül érdekes és értékes anyagot szedett össze a legkevesebb sem izléstelen, mikor megszólaltatja a fiukat, hogy mondják el, milyennek látták atyjukat.

Azután egyszer valamikor együtt utaztam Miskolcra gr. Klebelsberg Kunóval, aki Eötvös József óta talán a legnagyobb kultuszminiszterünk volt s beszéltem vele édesatyám sajtósági nevelési rendszeréről. Ritka okos arcán láttam, hogy sok minden — ami talán felületesen szemlélve, legalábbis furcsaságnak tűnik fel — gondolkodásra késztette.

Ezóta nem egyszer fordult meg a fejemben, hogy érdemes volna, ha egyszer valaki, ahhoz értő ember, nem a pedagógiai sablonok után indulva, szakszerűen foglalkozna atyám pedagógiai gondolkodásával és elméleteivel, amelyek szerint bennünket nevelt. Amit itt elmondok, kiindulási alapul szolgálhatna számára.

Ismeretes volt atyám rajongó csodálata a magyar népmesék iránt: ezekben látta meg a magyar néplelkek leggazdagabb kincstárát. Hatalmas gyűjteménye volt ezekből és ha bármikor lelkifelfrissülésre volt szüksége, ezeket olvasgatta. Gyálui Farkasnak „Legkedvesebb Könyveim” címen összeállított nyilatkozat-gyűjteményébe ennek némi magyarázataként, azt írta: „Beteges, elkényesztetett s álmatlanságban szenvedő gyerek voltam, a falu kitünően mesélő embereit apám odarendelte vagy fogadta, az ágyamhoz, akik egész éjjeleken tartottak kísérteties és mindenféle tündérmeséket, míg csak el nem aludtam”. Legutolsó irodalmi terve közt szerepelt az is, hogy a magyar ifjúság számára a magyar népmeséket átírja úgy, hogy megtisztítja azokat vaskos részeitől, de féltve megőrzi azok magyarföldszagu zamatját. A Mikszáth-Almanach legutolsó előszavában (1910) ezzel a témával foglalkozott. Bemutatott egy képzeletbeli öreg urat, aki megcsömörlött az örökös politikától és ki akar vándorolni az országból. — „És melyik országra gondol?” — kérdi tőle az író. —

„Nem tudom még. Éppen ebben nem vagyok elhatározva. Olyan országot szeretnék, ahol... — „Enyhébb az éghajlat” — szól közbe az író. — Szomorúan mosolygott: „Egy olyan országot, ahol még mesélnek az emberekről!”

Ez a vonzódása atyámnak a magyar mesékhez nemcsak — mint Herczeg írta róla — „nagy és végső honvágya volt az irodalom után”; hanem — úgy gondolom — az ő részéről is megcsömörlés „attól az irodalomtól, amelyben — mint azt egy korábbi Almanach-előszóiban írta — nem volt magyar lélek és attól a politikától, amelyben nem volt idealizmus”.

A magyar lélek volt az, amelyet a legtöbbre becsült. Mintha itt is, mint annyi sok más téren, látnokilag megérezte volna, hogy az a korszak, amelyben fiait majd férfiakká nőnek, semminek sem lesz annyira híjjával, mint éppen ennek a magyar léleknek. Nevelésének sarkpontja ezért ennek a magyar léleknek a felébresztése volt.

Egyik eszköze a magyar népmesék kultuszának feltámasztása. Ezért kívánta meg, hogy hétéves koromig csak magyar népmeséket volt szabad a nevelőknek esténként nekünk felolvasni. Azt mondogatta: a magyar nép gondolkodásmódja és tiszta nyelve csak így mehet át a gyermek vérébe, lelkébe minden zugába.

Az iskolai tanulmányokra nem fektetett akkora súlyt, mint erre. Szegény jó Anyám „Visszaemlékezéseiben” megírta, mint rejtegette atyám elől a nevelőket és tanárokat, akik bennünket oktattak. Egyik pedagógiai elgondolása volt az is, hogy a gyermeket sokáig kell hagyni szabadon fejlődni s nem szabad túl korán befogni a tanulmányok szekerébe. Azt is vallotta, hogy a megfigyelés és a gondolkodás az igazi bölcsesség kiapadhatatlan forrásai és nem a könyvek, amelyek sablon szerint gyártják az uniformis műveltséget, amely el akarja ugyan az ember lelki meztelenségét, de nem tart meletget a szíve körül.

A megfigyelésre maga tanított minket, akár csak az öreg sas repülésre a fiókait. Valahol megírta, hogy mint szoktatott reá arra, hogy az ablakon keresztül az utca képének megfigyeléséből mondjuk meg: hány óra van. Amikor már ezt a feladatot sikerrel tudtuk megoldani — jutalmul mindegyikünk egy ezüst órát kapott, azzal a kijelentéssel:

— Ez csak ezüst óra, de az az óra, amelyre én tanítottalak benneteket — valódi aranyóra. Meglásátok!

Közben ő maga is állandóan megfigyelt minket: éberem örökösödött hajlamaink rossz vagy jó irányban történt elhajlásaira. Soha, de soha sem büntetett. A mi családi körünk nem ismerte a gyermekek fenngítését. Mihelyt rossz hajlamokat vett észre egyikünkben-másikunkban — arra törekedett, hogy szeretettel vezessen reá annak tudatára, hogy amit elkövettünk, helytelen volt. És mert rajongóság szeretettük szüleinket, mi is igyekeztünk 5ket minden olyan bánattal megóvni, amelyet rossz magaviseletünkkel okozhattunk.

Egyszer észrevette, hogy erősen költokező hajlamaink vannak. Nem szólt semmit. Nem a zsebpénzün-

ket vonta meg. Ellenkezőleg, megkészszerzte-háromszorozta azt, mindaddig, míg megcsömörlöttünk a pénztől: lehetett a mi zsebünkben akármennyi pénz, az soha sem csábitott többé arra, hogy feleslegesen tudjunk azon. Ez egy példa a sok hasonló közül.

Senki egy jó iskolai bizonyítványának úgy örülni nem tudott, mint ő. Már csak ezért is igyekeztünk örömet okozni neki. De azért nem becsülte túl. Mikor a legelső tiszta jeles bizonyítványt még az elemiből hazahoztam, megkérdeztem atyámat:

— Ugy-e, Apám, — most már minden lehet belőlem. Nyilván a lovasrendőrrre gondoltam, aki akkoriban ambicióm csúcán állt.

Atyám komolyan azt felelte: „Édes fiam, a tanulás derék dolog, a tudás még szebb, de a férfinyagyság legszebb díszje a jellem! Mit tudtam én még akkor, mi az a jellem, amely a férfi legszebb díszje, de a mondást, mert jó atyám mondta, a lelkembe véstem. (Később a klasszikusokból kezdtem megtanulni — veszemre: mi a jellem. Ezért nem szeretem, ha egy-egy reformer-miniszterünk a klasszikus tudományokat a tantervben zsugorítani kívánja.)

Azóta mást is megtanultam: azt, hogy a jellem a férfi legnagyobb akadályja az emelkedésben — (itt azt az emelkedést értem, amelyet a politikai forgószeklek támasztottak. Sajnos, ezek a forgószeklek, mióta férfi lettem, egyre állandósultak. Csak Bethlen István tudott némi szélesedést teremteni, nem a mai divatos politikai elmélet szerint, hogy t. i. „a szelet kifogja a vitorlákból”, miközben maga csap akkora szelet, hogy akármelyik Aeolus megirigyelheti — a szélsőbalon!)

Hogy atyám a jellemképzést előbbre helyezte a tudásnál, még koránt sem jelentette, hogy a tudást nem sokra becsülte. Kevesen tudják, hogy maga mennyit tanult: egy-egy nagyobb munkájához köteteket és köteteket tanulmányozott át, hogy megismerhesse azt a történelmi levegőt, amelybe elbeszélését helyezte.

Később, mikor már elérkezettnek látta az idejét, maga szoktatott reá a tanulásra. Nem úgy, hogy nádpálcaival állt volna a tankönyveink közé. Ezt is a maga módján, szeretettel — mintegy második énünkké fejlesztette. Lassanként bevont munkái szerkesztésébe: az anyaggyűjtés egy részét reánk bízta. Nem kerített ennek nagy pedagógiai feneket, egyszerűen annyit mondott: „No, fiúk! Melyitek tudja nekem egy hét alatt összeállítani — (hogy egy példát mondjak) — hogyan éltek a polgárok a XVIII. században a szépesi városokban”. (A Fekete város című regényéhez volt erre szüksége pl.) Máskor más feladattal jött és így tovább. Mi pedig, nosza hamar nekiesztünk Lexikonoknak, segédmunkáknak, elmentünk a Muzeumba, Akadémiába, Képviseletházi könyvtárba s amit lehetett összeböngészünk. Ez az anyag jobban a fejünkbe maradt, mint tíz tankönyv behagolása után.

A gyermekkorral együttjáró csínytevéseinket sem fenyegette meg, sőt ha egyes tréfáinkban némi szellem is megnyilvánult, — észrevettük, hogy, bár csóválta a fejét, alapszabán tetszett neki. Ugy látszik, azt gondolta, hogy a pajzanság is

olyasféle, mint a gyermekbetegség: — túl kell esni rajta, hogy erős férfiakká fejlődhessünk.

De ha kellett volna többet is elnézett a pajkosságból — a magunk „exterritoriális területét”: a gyerekszobájában, ugyanakkor elvarrta, sőt megkövetelte tőlünk, hogy már egész zsenge gyermekkorban felnőt emberek közt — a szülői házában, ahol akkoriban az ország csaknem valamennyi számottevő embere megfordult, komolyan és okosan viselkedjünk. Szabad volt csendben végighallgatnunk a nagyok beszélgetéseit, sőt figyelniük kellett azokra, mert később, édes atyánk kikérdezett és látszólagos nagy érdeklődéssel hallgatta meg véleményünket a jelenvolt urakról és a beszélgetési témákról. Ezzel korán kikérdezett és érdeklődésünket a korszak iránt, amelyben éltünk s annak jelentős emberei iránt, akiket lassan megismertünk.

Ennek a szülői háznak, amely gyűlhelye volt egy nagy magyar korszak legnagyobbjainak, a tiszta, puritán levegője és atyánk tanításai, amelyeket mindenkor a mi szellemi színvonalunkhoz igyekeztünk alkalmazni, adták nevelésünknek azt a lelki, szellemi és erkölcsi talapzatát, amelyet semmiféle iskola, kolégium, vagy egyetem soha, de soha sem adhat.

Nem volt ez a nevelés „minden pedagógiai elmélet felborítása” — ahogyan Herczeg Ferenc mondta. Eredeti volt, mint minden, amit édesatyám csinált, írt, vagy alkotott. Nem volt az a jó, amivel el ne halmozott volna és ha drága jó édesanyánk néha hivatkozott arra, hogy mekkora hálával tartozunk ezért neki, jóságos mosollyal mondogatta:

— Hagyja el a hálát, Ilonka fiam, az én apám mindent, ami tőle tellett, megtett értem, én most azt visszafizetem az ő unokáinak s majdan a fiuk is, tudom, mindent meg fognak tenni az én unokáimért.

Ennek a nevelésnek az alapjait, ha nem is a Pestalozziak szedték rendszerbe, sok volt belőle a bibliai patriarchák és bölcseségéből és végtelen szeretetéből.

Hogy a kép teljes legyen, még valamit meg kell említenem. Atyám álláspontját az idegen nyelvek tanulásával szemben. Ő maga nyelveket nem beszélt: a Bach-korszakra esett gyermekkorra s meglehetősen hadilában állt a német nyelvvel, bár olvasott németül, sőt franciául is. Sokszor mondotta, hogy aki sok nyelvet beszél, soha sem ismerheti a saját anyanyelve szépségeit. Valahogyan úgy képzelte, hogy az igazi vérbeli író csak monogán házasságban élhet a saját népének a nyelvével. De belőlünk nem akart írókat nevelni s így belátta, hogy a nyelvismeretre szükségünk leend. Akik a „Németkét” olvasták, tudják, hogy már korán befogtak bennünket a német idiomára, nemskorára utána a franciára is. Ennek emlékéit is egy elbeszélése őrzi — az „Aussi Brebis”. Angol nyelvre csak később tanítottunk, kizárólag azért, hogy eredetiben olvashassam Dickenst, Carlyt és Macaulayt. (Utóbbi két történetíróról azt mondotta Gyálui Farkas előbb említett könyvében: „Elbeszélni nem a regényíróktól tanultam, hanem a két történetírótól és — a magyar parasztól!”)

Ára 12 fillér